

Олійник Алла. Чинники суїцидальності у середовищі студентства

Некрофільні тенденції сучасного світу, падіння рівня зацікавленості духовними цінностями, моральний занепад суспільства, відсутність чітких перспектив життя призводять до зростання чисельності людей різного віку, особливо молодих, охоплених почуттям абсурдності існування. Цей феномен західні дослідники назвали глобальною кризою духовності. Наростання суїцидальної налаштованості є істотним симптомом цієї кризи.

Україна увійшла до групи країн з високим рівнем суїцидальної активності. Велику стурбованість викликає зростання чисельності суїцидів серед молоді. Максимум суїцидальних спроб припадає на вік 16–24 рр. – вік особистісного та професійного самовизначення, «студентський». Вживане у психології поняття «студентський вік, як зазначає Б.Г. Ананьєв, охоплює вікові межі від 17-18 до 35-40 років. Даний період відображає соціалізаційний критерій періодизації, оскільки його головними ознаками є завершальний етап освіти, основна стадія спеціалізації (професіоналізації), момент «старту» діяльності, засвоєння соціальних функцій та ролей [1, с. 35].

Зростання чисельності суїцидальних дій у середовищі особливо вразливої до соціальних негараздів молоді «студентського віку» викликає серйозне занепокоєння науковців, адже йдеться про майбутнє нашого суспільства. Самогубство є другою у кількісному вимірі причиною смерті молодих людей, а якщо врахувати суїциди, замасковані під інші види насильницької смерті, то, можливо, й першою.

Усе це безпосередньо впливає на загальний стан психічного здоров'я нації та рівень її психологічного благопо-

луччя і спричиняє постійне зростання прямих і непрямих суспільних витрат на саморуйнівну поведінку громадян та еквівалентні їй форми.

У силу життєвої недосвідченості студентству притаманна особлива кризова насиченість, пов'язана з потребою у швидкому особистісному та професійному самовизначенні (від 17-18 до 23-25 років) і яку за віковими характеристиками І.С.Кон відносить до періоду ранньої юності та «початку дорослості» (пізньої юності) – більшість сьогоденних студентів потрапляють саме до цих вікових меж. Це важливий період у житті людини, протягом якого відбувається її ціннісне становлення, вимальовується проекція пошуку головних напрямків самореалізації на інших вікових етапах – пора створення «філософії життя» як прагнення до абсолютних цінностей, несумісних із цінностями реального світу [2; 3].

Зіткнення абстрактних уявлень студентської молоді з реальними цінностями сьогодення часто стає травматичним і навіть суїцидонебезпечним: втрата соціальних зв'язків, депресії, фрустрації, алкоголізм, наркоманія, невдачі у навчанні, конфлікти з рідними, однолітками, страх перед майбутнім, самотність, розчарування у коханні, втрата сенсу життя і професійних перспектив – нинішня молодь, на відміну від старшого покоління, поставлена в подвійні екстремальні умови, вихід з яких може бути непередбачуваним і неконтрольованим. Кризові процеси в економіці та суспільному житті спричинили нову соціальну ситуацію розвитку особистості: молоді люди з властивими їм емоційною нестійкістю, імпульсивністю, високою навіюваністю, опинились у складних умовах самовизначення, в ситуації незадоволення значущих соціальних потреб, що породило зростання соціально-дезадаптованої поведінки.

Серед основних чинників суїцидальної поведінки студентської молоді варто виділити:

- серйозні сімейні проблеми (психічні відхилення у батьків, розлучення, часті лайки, фізичне і сексуальне насильство, батьківська байдужість чи надмірна авторитарність та ін.);
- вимушене тривале перебування в умовах обмежених

- стосунків та цілковита відсутність соціальних контактів;
- самотність (породжена розчаруванням у людях, втраченою соціальних контактів, груповим неприйняттям);
 - втрата особистісно значущих стосунків (смерть близьких, розрив відносин із коханою людиною та ін.);
 - внутрішньоособистісний конфлікт між статусом і домаганнями;
 - проблеми, пов'язані з навчанням у вищому навчальному закладі;
 - проблеми із працевлаштуванням, складне фінансово-економічне становище;
 - проблеми зі здоров'ям (венеричні зараження, СНІД, невиліковні злоякісні захворювання, каліцтво та ін.);
 - алкоголізм, наркоманію;
 - психологічне насильство з боку лідерів тоталітарних сект і деструктивних культів (у доктрині багатьох із них є ідея самогубства як досягнення вищого духовного стану).

Поглибленню життєвої невдоволеності у студентства може сприяти власне сам перебіг навчального процесу з його типовими стресами та випробуваннями. Серед найбільш типових криз, пов'язаних із навчанням у вищому учбовому закладі Н.Хазратова виділяє:

- кризу адаптації до умов навчання у ВНЗ (1 курс);
- кризу «середини» навчання (2-3 курси), найбільш поширеною «симптоматикою» якої є розчарування у навчанні загалом, в обраному фаху, у власних перспективах та можливостях — вона є особливо небезпечною за своїми наслідками, адже за певних негативних умов може відбуватися втрата сенсу життя, що є потужним чинником формування суїцидальних тенденцій;
- кризу завершення навчання і переходу в інший соціальний статус (5 курс - початок трудової діяльності);
- кризу відрахування із вузу, яка створює депривацію такого необхідного у 20-річному віці почуття приналежності [6].

Аналіз мотивів суїцидальної поведінки у середовищі

сучасної студентської молоді підводить до висновку, що даний життєвий період є «найсприятливішим» для здійснення самогубства – час, коли особистість звертається до визначення сенсу життя та переглядає його цінності.

На нашу думку, глибинні витоки кризових станів сучасної молоді – результат спотворених суспільних цінностей. Некрофільні тенденції сучасного світу суперечать утвердженню цінності життя. Надмірна міжособистісна конкуренція, психологічне та фізичне насилля в сім'ї, навчальному закладі, пропаганда жорстокості на телевізійних екранах, хибна ідентифікація з лідерами деструктивних культів і тоталітарних сект – корелює з поширенням агресії, формуванням суїцидальних тенденцій.

Як неможливо дати універсальне пояснення причин самогубства, так і неможливо виокремити єдині чинники, що рятують людину від цієї думки. Серед деяких антисуїцидальних чинників (установок і переживань, які перешкоджають реалізації суїцидальних намірів) як соціально-психологічних орієнтирів, необхідних для повноцінного життя людини у соціумі, позбавленого потреби у самогубстві, В.П.Москалець називає постійний пошук сенсу життя, орієнтацію особистості на альтруїстичні цінності, високі ідеали, духовну активність, статусно-рольову відповідність, групове визнання, комунікативну активність, вияв комунікативних якостей, які забезпечують адекватне сприйняття соціально-психологічної реальності, знання власного комунікативного потенціалу і вміння його використовувати тощо. Особливо значущою у врятуванні від самогубства, на думку В.Москальця, є роль духовності. Це обумовлюється тим, що в катастрофічні, нестабільні історичні епохи міцність і стійкість людини визначається лише її духовним закоріненням у вічність, вірою, надією і любов'ю [5, с.143-144].

В.В.Рибалка до чинників, які безпосередньо протидіють суїцидальним тенденціям та створюють особливий імунітет антисуїцидальної міцності особистості відносить: формування сенсу життя, життєвої перспективи, міцних зв'язків із близькими, сім'єю, суспільством, природою,

адаптованість, інтегрованість з людьми і суспільством; наявність особистісних рис, які сприяють спілкуванню з людьми, – щирості, доброзичливості, взаєморозуміння, емпатійності, приязні; віру в Бога, у божественні цінності Всесвіту і Вічності; підвищення значущості особистості у кризових ситуаціях, інтелектуальний опір смерті, у тому числі і самогубству; піднесення цінності людини як вершини еволюційно-генетичного процесу і носія генетичного і культурного багатства людства і Всесвіту; піднесення цінності особистості як концентра історико-культурного процесу; піднесення цінності життєвого шляху людини як невід’ємного складника історико-культурного поступу людства [4, с.12-13].

Молодим людям украй необхідні ідеали, які відкривали б їм красу сенсу життя, були спрямованими на щось значно вище, ніж особистісні інтереси, обмежені власним егоїстичним «Я», що суперечить думкам про самогубство. Необхідно формувати молодь не лише фізично здоровою, але й духовно сильною, зі стійкою активною життєвою позицією – тільки за таких умов вона спроможна буде гідно зносити негаразди, що й буде її захистом від життєвого болю.

Одним із найбільш дієвих чинників протидії аутодеструктивності сучасної студентської молоді є релігійна віра з її потужним антисуїцидальним потенціалом, віра в Бога. Рятуючи від мук переживання екзистенційного абсурду, вселяючи надію на вічне життя з Богом, релігійна віра дарує впевненість, життєву наснагу та радість буття, інтегрує психіку людини на основі оптимістичних екзистенційних смислів, долає сприятливі щодо суїцидальності меланхолію, депресію та відчай, що є вагомою підставою для констатації її високої психопрофілактичної та психотерапевтичної цінності. Життєдайність релігійного трактування страждань, релігійного способу існування, орієнтація на трансцендентні релігійні духовно-моральні цінності, формування ставлення до самогубства як до зазіхання на найвищу абсолютну людську цінність протидіє формуванню суїцидальних тенденцій.

Відтак, використання життєдайного потенціалу релі-

гійної віри у психолого-педагогічній роботі зі студентською молоддю, сприятиме їх орієнтації на автентично-духовне осмислення життя, цілепокладання, зменшенню рівня розчарованості, формуванню більш позитивно-оптимістичного ставлення до власного життя та майбутнього, зростанню доброзичливості та довіри у взаєминах з оточенням, – формуванню антисуїцидального імунітету.

Список джерел:

1. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б.Г.Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – 1974. – С. 3 – 15.
2. Кон И.С. Психология ранней юности: книга для учителя / Кон И.С. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
3. Кон И.С. Психология юношеского возраста: [учеб. пособ.] / Кон И.С. – М.: Просвещение, 1979. – 175с.
4. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді: метод. рекомендації / [В.В. Рибалка]. – К.: ІП-ППО АПН України, КФ ВМУРОЛ «Україна», ПП Щербатих О.В., 2007. – 68с.
5. Психологія суїциду: посіб. / [ред. В.П.Москальця]. – К.: Академвидав, 2004. – 288с. – (Альма-матер).
6. Хазратова Н. Психологічні проблеми та особистісні кризи студентського віку / Н. Хазратова // 36. наук. статей / ред. Т.М.Титаренко. – 2001. – С.14 – 23.

@ Олійник Алла. Стаття надійшла 22 лютого 2018 р.